

3. Bird R.M. Subnational Taxation in Developing Countries: A Review of the Literature / Richard Miller Bird // The World Bank, Policy Research Working Paper 5450, 2010. – 56 p.
4. Bird R.M. Rethinking Subnational Taxes – A New Look at Tax Assignment / Richard Miller Bird // Working Paper of the International Monetary Fund WP/99/165. – IMF, Fiscal Affairs Department, 1999. – 54 p.
5. Дементьев В.В. Что мы исследуем, когда исследуем институты? / В.В. Дементьев // Terra Economicus. – 2009. – Т. 7. – №1. – С. 13-30.

РОЛЬ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ У ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Рекова Н.Ю., д.е.н., професор,

Троханенко О.В., аспірант,

Донецький національний університет управління

Прийняття першого в історії незалежної України Податкового кодексу, суттєво змінило характер відносин між платниками податків та Державною податковою службою. Перші з нетерпінням очікують 2014 р., на який заплановане зниження ставок податку на прибуток до 16% та податку з доданої вартості до 1%. Другі, у свою чергу, побоюються скорочення обсягів податкових надходжень до бюджету, що змушує їх компенсувати існуючий дефіцит за рахунок акцизного податку. Крім того, Податковий кодекс дещо змінив механізм оподаткування акцизним податком, що особливо впливає на діяльність з виробництва та імпорту підакцизних товарів, створюючи підстави для тіньових операцій. З огляду на це питання механізму акцизного оподаткування господарських, в т.ч. зовнішньоекономічних, операцій, виявлення його основних недоліків та визначення шляхів його удосконалення являє собою актуальну та практично значущу проблему.

Оновлення податкової системи України, механізм оподаткування акцизним податком, як й історія його становлення привертала увагу багатьох науковців, серед яких треба відзначити О.А. Фрадинського, П.М. Боровика та В.О. Ладиженську, Р.Ю. Слюсара, Т.В. Мединську. Однак не зважаючи на отримані наукові та практичні результати щодо окремих елементів механізму оподаткування акцизним податком та його недоліків, в літературі немає єдності як щодо сутності цього механізму, так і щодо відображення цих елементів в податковому законодавстві України, що потребує подальшого аналізу сутнісних та

Метою дослідження постає теоретичне обґрунтування сутності та основних елементів механізму оподаткування акцизним податком в Україні, аналітичне виявлення його ролі в податковій системі і основних недоліків та визначення на цій основі шляхів усунення виявлених недоліків.

В таблиці представлено основні дані щодо функціонування податкової системи України на основі офіційних джерел [1,2,3,4,5].

По-перше, як можна побачити з табл. 1 та з рис. 1, доходи Зведеного бюджету України в середньому на 75,3% формуються за рахунок саме податкових надходжень. Загалом спостерігається тенденція до збільшення їх питомої ваги. Вочевидь, що акцизний податок відіграє не останню роль у формуванні доходної частини бюджету.

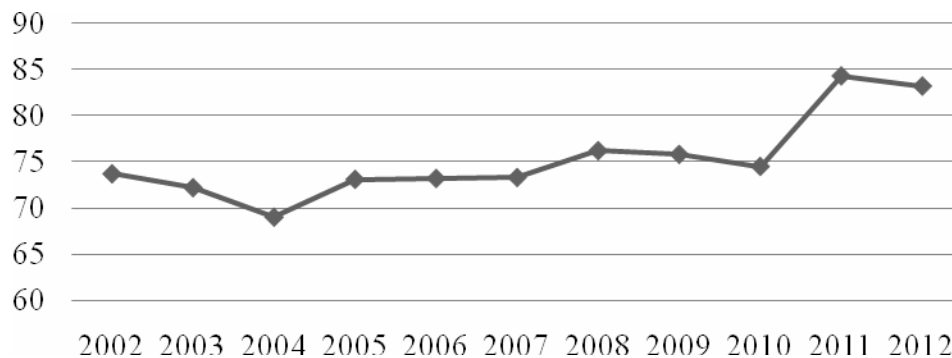

Рис. 1. Питома вага податкових надходжень в доходах Зведеного бюджету України, %

По-друге, наведені дані дають змогу визначити, яке місце займає кожний з чотирьох найбільш відомих податків у загальному обсязі податкових надходжень. Мова йде про податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок. Для спрощення аналізу даних була розрахована лише питома вага акцизу у складі податкових надходжень. Усі інші види податку можна проаналізувати і за абсолютними показниками.

Так, можна відзначити, що перше місце за обсягом податкових надходжень займає ПДВ. Друге ділять між собою податок на прибуток підприємств і податок на доходи фізичних осіб. Протягом періоду, що аналізується, вони по черзі змінювали позиції з другого на третє місце і навпаки, але якщо брати динаміку за 2009-2012 роки, переважає податок з доходів фізичних осіб. І, нарешті, четверте місце займає саме акцизний податок. З наведеної на рис. 2 динаміки його питомої ваги у загальному обсязі податкових надходжень за 2002-2012 рр., можна визначити, що за останні три роки він стрімко завойовує нові позиції. Разом з тим, слід вказати, що подібна динаміка була досягнута не за рахунок збільшення споживання акцизних товарів, а за рахунок збільшення ставок податку.

Деякі показники функціонування податкової системи, млн. грн.

№	Показник	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ¹	2012 ²
1.	Доходи Зведеного бюджету України ³	61954,3	75285,8	91529,4	134183,2	171811,5	219936,5	297893,0	272967,0	314506,3	311898,2	373960,2
2.	Загальний обсяг податкових надходжень	45392,5	54321,0	63161,7	98065,2	125743,1	161264,2	227164,8	208073,2	234447,7	262810,4	311111,0
3.	Питома вага податкових надходжень в доходах Зведеного бюджету України, % ⁴	73,7	72,2	69,0	73,1	73,2	73,3	76,2	75,8	74,5	84,3	83,2
4.	Податок з доходів фізичних осіб ⁵	10823,9	13521,3	13213,3	17325,2	22791,1	34782,1	45595,8	44485,3	51029,3	60224,5	72470,0
5.	Податок на прибуток підприємств	9398,3	13237,2	16161,7	23464,0	26172,1	34407,2	47856,8	33048,0	40359,1	55129,3	58236,9
6.	Податок на додану вартість	13471,2	12598,1	16733,5	33803,8	50396,7	59382,8	92082,6	84596,7	86315,9	130093,8	164125,6
7.	Акцизний податок	4098,2	5246,1	6704,4	7945,4	8608,1	10567,7	12783,1	21624,5	28316,1	33011,2	41723,0

¹ Згідно з Пояснювальною запискою до звіту про виконання Державного бюджету України за 2011 рік [5]

² Згідно з Законом України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» [1]

³ Рядки 1,2,4,5,6,7 – дані Статистичного щорічника України за 2010 рік [2]

⁴ Розрахункові дані (рядок 2 / рядок 1)

⁵ Згідно із Статистичним щорічником України за 2010 рік [4], лише у 2004 і 2005 частина податку з доходів фізичних осіб була спрямована до Державного бюджету України (634,5 та 838,7 млн. грн. відповідно). В період з 2002-2003, 2006-2019 рр. 100% податку залишалось в місцевих бюджетах.

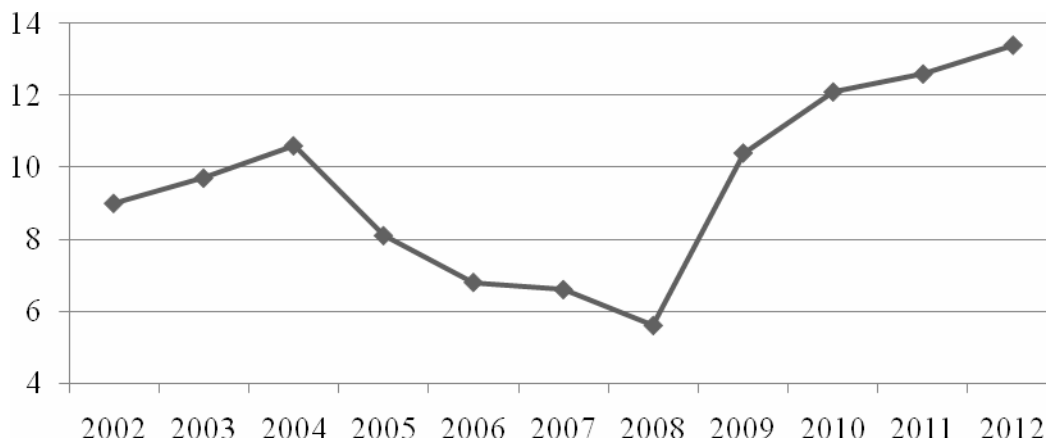

Рис. 2. Питома вага акцизного податку в загальних податкових надходженнях, %

В умовах кризи 2008 р. для української (і не тільки) економіки одним із шляхів зберегти високий чи, хоча б, прийнятний рівень доходності бюджету було саме підвищення ставок акцизну.

З табл. 1 можна побачити, що у 2009 р. порівняно з 2008 р. сума податку на прибуток підприємств зменшилася більш, ніж на 10 млрд. грн., податку на додану вартість – на 8 млрд. грн., податку з доходів фізичних осіб – на 1 млрд. грн. А ось акцизний податок, навпаки, продемонстрував феноменальне зростання: 21 млрд. грн. у 2009 р. проти 12 млрд. у 2008 р. Це відбулося завдяки підвищенню акцизів, у першу чергу, на тютюнові вироби у відповідності до Закону України «Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про ставки акцизного збору на тютюнові вироби» [6] (табл. 2).

Таблиця 2

Зміна акцизних ставок на тютюнові вироби

Період	Сигарети без фільтра, цигарки		Сигарети з фільтром	
	Ставки акцизного збору у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції)	Ставки акцизного збору у процентах до обороту з реалізації товару (продукції)	Ставки акцизного збору у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції)	Ставки акцизного збору у процентах до обороту з реалізації товару (продукції)
до 01.09.08	5 грн. за 1000 шт.	12,5	12,5 грн. за 1000 шт.	16
з 01.09.08	14 грн. за 1000 шт.	12,5	30 грн. за 1000 шт.	16
з 11.2012	49,48 грн. за 1000 шт.	20	110,64 грн. за 1000 шт.	25

Разом з тим, збільшення ставок на цьому не зупинилося, у табл. 2 для порівняння також наведені розміри акцизних ставок станом на листопад 2012 року згідно із Податковим

кодексом України (стаття 215) [7].

Згідно із Пояснювальною запискою до звіту про виконання Державного бюджету України за 2009 рік [8], ставки також були підвищені на спирт, лікєро-горілчані вироби, пиво, коньяк, бензин. Але, навіть незважаючи на це, планові показники Державного бюджету на 2009 рік щодо надходжень акцизного податку усе одно не були виконані у повному обсязі. Не вистачило близько 2,4 мільярдів гривень. Хоча обсяги надходжень до Державного і, відповідно, Зведеного бюджету суттєво збільшилися: до Державного – на 8,5 мільярдів гривень, до Зведеного, як вже зазначалося раніше, більш, ніж на 10 мільярдів гривень.

Взагалі, акцизний податок посідає четверте місце в структурі податкових надходжень до державного бюджету України. За останні три роки він стрімко завойовує нові позиції, демонструючи феноменальне зростання: 42 млрд. грн. у 2012 р. проти 12 млрд. у 2008 р. Така динаміка була досягнута не за рахунок збільшення споживання акцизних товарів, а за рахунок збільшення ставок податку, перш за все на тютюнові вироби і алкоголь.

Перелік посилань

1. Про Державний бюджет України на 2012 рік: Закон України № 4282-VI від 22.12.2011 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17/page>

2. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Державний комітет статистик України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202009.pdf>

3. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державний комітет статистик України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202010.pdf>

4. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=42631

5. Основні статистичні дані про діяльність державної податкової служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2010-povidomlenia/59494.html

6. Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про ставки акцизного збору на тютюнові вироби: Закон України від 31.07.2008 № 340-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/340-17>

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Статті 212-214. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show /2755-17/para05072#o5072>

8. Пояснювальна записка до Звіту про виконання Державного бюджету України за 2009 рік. Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=276024&cat_id=244333

ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ручкіна В.М., к.е.н., доцент
ПВНЗ «Європейський університет», Донецька філія

Розвиток податкової системи України в умовах глобалізації економічних відносин потребує адаптації до міжнародного рівня. Актуальним питанням залишається детінізація економіки України. Відповідно до статистичних даних, спостерігається скорочення тіньового сектору економіки до 15 %, що є позитивним моментом, який сприяє розвитку держави. Одним із ефективних засобів збільшення податкових надходжень до державного бюджету є механізм впровадження комплексу дій щодо формування відповідного інституційного середовища для розвитку національної податкової системи та скорочення паралельних неконтрольованих фінансових потоків в економіці. При цьому, роль податкової культури в інституціонально-еволюційному аспекті розвитку податкової системи України є досить вагомим.

Інституціонально-еволюційна теорія розмежує поняття інституту, культури та поведінки індивідуума. Інститути це стимули і обмеження, які суспільство накладає на індивідуальну поведінку людини, культура – це переконання, цінності та знання, які передаються соціально та обумовлюють поведінку людини [с.35].

Інституційне середовище являє собою сукупність інституцій, які мають формальну та неформальну структуру, і виступають в якості стимулів і обмежень, які суспільство накладає на поведінку індивіда.

Інституційне середовище податкової системи держави включає сукупність законодавчих, економічних та культурних інституцій.

Законодавчі інституції формують нормативно-правову базу у податковій сфері стосовно функціонування податкових інститутів, визначають правовий режим оподаткування, індикатори ефективності діяльності податкових інститутів.